

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.12.9](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.9)

УДК 330.1

Т. А. Заяць,
д. е. н., професор, завідувач відділу,
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
ORCID ID: 0000-0002-9767-5527
Т. Г. Кравцова,
к. е. н., старший науковий співробітник,
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України
ORCID ID: 0000-0002-2361-1088

МІСЬКІ ДОМОГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

T. Zaiats
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department, Ptoukha Institute for
Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine
T. Kravtsova
PhD in Economics, Senior Researcher, Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of
the National Academy of Sciences of Ukraine

URBAN HOUSEHOLDS OF UKRAINE: THREATS TO ECONOMIC SECURITY AND OPPORTUNITIES TO THEIR MINIMIZATION

У статті розглянуто проблеми економічної безпеки міських домогосподарств України в умовах кризи у контексті завдань формування їх стійкості до системи зовнішніх і внутрішніх загроз та підтримки певного рівня добробуту. Внаслідок поєднання несприятливих демографічних тенденцій та кризових явищ в економіці істотно погіршується якість життя як міських, так і сільських домогосподарств. Вагомі економічні загрози для міських домогосподарств, обумовлені погіршенням епідеміологічної ситуації в країні, виникають у сфері неформальних соціально-трудова відносин, неповної зайнятості та прихованого безробіття, що поширюються високими темпами на тлі структурних деформацій місцевих ринків. У сферу загроз економічній безпеці потрапляють насамперед домогосподарства, у складі яких є безробітні, частково зайняті та особи, що втратили працездатність. Ситуацію погіршують низькі соціальні стандарти, банкрутства підприємницьких структур, а також зниження платоспроможності населення. За прогностичними оцінками у найближчій перспективі бідність міських українських домогосподарств лише зростатиме навіть за умови зміни поведінки на споживчому ринку та ринку праці. В умовах несприятливої суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації важливо підвищити адаптаційний потенціал домогосподарств до економічних загроз. Наразі Україна істотно відстає від європейських країн за рівнем державної підтримки домогосподарств. Враховуючи потенціал розгортання кризи, обумовленої епідеміологічними загрозами, необхідно у найближчій перспективі розробити державну стратегію з підтримки бізнесу та окремих домогосподарств, насамперед соціально

вразливих. Соціально значущими пріоритетами у цій сфері мають бути такі завдання, як розроблення ефективних державних програм підтримки населення і підприємництва в умовах дії карантинних обмежень; пошук універсальних поведінкових моделей різних типів домогосподарств; залучення приватного сектора економіки для вирішення соціально значущих проблем домогосподарств різного складу; орієнтація завдань державної регіональної економічної політики на формування простору, сприятливого для розвитку міських і сільських домогосподарств країни.

The article considers the problems of economic security of urban households in Ukraine in the crisis in the context of the tasks of forming their resilience to the system of external and internal threats and maintaining a certain level of welfare. Due to a combination of unfavorable demographic trends, economic crises and significantly deteriorate the quality of life of both urban and rural households. Significant economic threats to urban households due to the deteriorating epidemiological situation in the country arise in the field of informal social and labor relations, underemployment and hidden unemployment, which are spreading rapidly against the background of structural distortions of local markets. The main threats to economic security are households, which include the unemployed, part-time workers and people who have lost their ability to work. The situation is aggravated by low social standards, bankruptcies of business structures, reduced solvency of the population. According to forecasts, in the near future the poverty of urban Ukrainian households will only increase even if the behavior in the consumer and labor markets changes. In the conditions of unfavorable socio-political and socio-economic situation, it is important to increase the adaptive potential of households to economic threats. At present, Ukraine lags significantly behind European countries in terms of the level of state support for the country's households. Given the potential of the crisis caused by epidemiological threats, it is necessary in the near future to develop a national strategy with systematic measures to support business and individual households, especially the socially vulnerable. Socially significant priorities in this area should be such tasks as the development of effective state programs to support the population and entrepreneurship under quarantine restrictions; search for universal behavioral models of different types of households; involvement of the private sector of the economy to solve socially significant problems of households of different composition; orientation of the tasks of the state regional economic policy on the formation of a space favorable for the development of urban and rural households of the country.

Ключові слова: адаптація; економічна безпека; міські домогосподарства; потенціал; розвиток.

Key words: adaptation; economic security; threats; urban households; potential; development.

Постановка проблеми. Міські та сільські домогосподарства країни опинились в новій економічній і соціальній реальності, обумовленій погіршенням їх майнового і фінансового стану через скорочення чи призупинення економічної діяльності, ускладнення умов ведення бізнесу та міграційних переміщень внаслідок несприятливої епідеміологічної ситуації. За цих умов для багатьох домогосподарств постала проблема виживання як самостійних економічних структур та формування нових інституційних та неформальних захисних механізмів, спроможних підтримати певний рівень їх матеріального статку та забезпечити збереження позицій на локальному ринку праці. Актуалізується завдання формування механізмів підтримки найбільш вразливих домогосподарств з високим економічним навантаженням, у складі яких є безробітні, частково зайняті або особи, які втратили працездатність. У вирішенні проблеми мінімізації економічних загроз для життєдіяльності українських домогосподарств важливо поєднати різні напрями й інструменти їх захисту і підтримки в складних соціально-економічних умовах – як ті, що залежать від держави та регіональних органів влади, так і орієнтовані на мобілізацію внутрішнього потенціалу самих домогосподарств, їх спроможності протистояти зовнішнім викликам і загрозам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку домогосподарств та забезпечення їх стійкості в складних соціально-економічних умовах досліджено у наукових працях українських вчених, зокрема І.К. Бондар, Т.М. Завори, О.В. Комеліної, В.М. Лича, Л.С. Лісогор, О.М. Петухової, О.П. Сологуб,

Н.В. Ушенко та багатьох інших. Значну увагу приділено актуальним проблемам добробуту домогосподарств, трансформації їх поведінки в різних секторах економіки та специфіці інвестування у контексті завдань розвитку людського капіталу та забезпечення економічного зростання. Внаслідок кризи, обумовленої значним погіршенням епідеміологічної ситуації в країні та регіонах та посиленням її негативного впливу на економіку домогосподарств, виникають нові проблеми, пов'язані з необхідністю створення ефективних механізмів протидії кризовим явищам на рівні окремих домогосподарств.

Мета статті полягає у визначенні джерел основних загроз економічній безпеці різних типів міських домогосподарств та можливостей їх мінімізації з урахуванням сучасних тенденцій соціально-економічного розвитку економіки та соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека домашніх господарств характеризує їх стійкість до системи загроз (зовнішніх і внутрішніх), спроможність забезпечувати певний рівень якості життя через реалізацію власних інтересів у ринковому середовищі. Загальновизнано, що ситуація економічної безпеки/небезпеки домогосподарства є інтегральним результатом впливу сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, співвідношення яких постійно змінюються, є мінливим і достатньо чутливим до зовнішніх впливів. Джерела виникнення потенційних загроз нестабільності для більшості домогосподарств надзвичайно різноманітні; зазвичай це сукупність певних причин суспільно-політичного, соціально-економічного, ментально-культурного та еколого-економічного характеру. Сприйняття цих загроз та формування відповідної поведінки як реакції на них значною мірою залежить від таких параметрів домогосподарства, як їх статеві-віковий склад, частка працюючих осіб; майновий статус домогосподарства, рівень доходів; ефективність управління його бюджетом; модель поведінки на споживчому ринку та ринку праці.

Міськими є домогосподарства, територіально локалізовані в поселеннях з чисельністю населення не менше, ніж 10 тис. жителів (законодавчо визначений критерій міст), з яких дві третини зайнято поза межами сільськогосподарської діяльності. І хоча майже 20 % міст країни не відповідає цьому параметру, проте їх домогосподарства обліковують як міські, включаючи домогосподарства селищ міського типу. З 1,5 млн. домогосподарств України 67,7 % проживають у містах, у тому числі 39,6 % – у великих, 28,1 % – у малих містах при середньому розмірі домогосподарства в країні 2,6 осіб [1, с. 9]. В окремих областях країни (Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська) середній розмір домогосподарства перевищує 3 особи, в той час як у Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Полтавській та Чернігівській областях аналогічний показник становить менше, ніж 2,3 особи.

Міські домогосподарства України знаходяться у зоні ризику депопуляції, що спричиняє його постаріння та відповідне зростання демоекономічного навантаження на працездатне населення, що не може не позначитись на їх економічному становищі. Протягом 1990-2019 рр природний приріст населення змінювався з позитивного на від'ємний (табл. 1). У 2019 р. в містах України перевищення померлих (218 тис.) над народженими (106, 2 тис.) становило 2,1 рази; а вибулих над прибулими - у 1,1 рази [2, с. 49, 148].

Таблиця 1.
Народжуваність, смертність та природний приріст (скорочення)
населення в містах і селах України, 1990–2019 рр., %

Роки	Міста			Сільські поселення		
	народжені	померлі	природний приріст (скорочення)	народжені	померлі	природний приріст (скорочення)
1990	12,7	10,2	2,5	12,7	16,1	-3,4
2000	7,2	13,8	-6,6	9,2	18,8	-9,6
2005	8,9	14,8	-5,9	9,4	20,5	-11,1
2010	10,4	13,7	-3,3	11,9	18,6	-6,7
2015	10,4	13,2	-2,8	11,3	18,0	-6,7
2016	10,0	13,2	-3,2	10,8	17,6	-6,8
2017	9,3	13,0	-3,8	9,9	17,3	-7,4
2018	8,5	13,4	-4,9	9,2	17,5	-8,3
2019	7,9	13,4	-5,5	8,5	17,2	-8,7

Джерело: [2, с. 48-49]

За останні роки скорочення міського населення в Україні відбувалось дещо нижчими темпами, ніж у сільській місцевості. Обумовлений депопуляцією процес постаріння населення та зменшення частки осіб працездатного віку спричинили несприятливі з погляду безпеки домогосподарств структурні зміни в їх віковому складі. У 2019 р. у структурі міського населення України домінувала вікова група 15-59 років (61,4 %) при вагомій частці осіб старше 60 років (23,9 %) (табл. 2).

Таблиця 2.
Вікова структура міського населення в Україні, 2019 р., %

Вік	Тис. осіб	Питома вага у загальній чисельності населення, %	Питома вага у загальній чисельності міського населення, %
0–14	4238,3	10,2	14,7
15–59	17745,1	42,5	61,4
60 і більше	6917,1	16,6	23,9

Джерело: [2, с. 30-31]

Зміна статеві-вікового складу домогосподарств, частки працюючих осіб лише погіршує їх економічне становище та нерідко примушує вирішувати ці проблеми через різні форми міграції, насамперед трудову. Вплив міграційних процесів на розвиток міських домогосподарств з погляду вимог економічної безпеки є неоднозначним, з різними наслідками в залежності від структури міграційних потоків, демоекономічної місткості території та можливостей інтеграції прибулих у нове середовище. З 2017 р. від'ємне сальдо міграції в містах України змінюється на позитивне, а в сільській місцевості з 2018 р. воно стає від'ємним (рис.1). Зазвичай зростання міграційної активності відображає загальне погіршення добробуту домогосподарств, проте для найбільш з них це є чи не єдиною можливістю вийти із скрутного становища. У цьому контексті важливо зазначити, що обираючи той чи інший шлях адаптації до нової ситуації, домогосподарства усвідомлюють можливі соціальні втрати, насамперед послаблення родинних зв'язків.

Міські домогосподарства, які знаходяться у центрі крупних агломерацій, відчувають істотне зростання міграційного навантаження на транспортну, житлово-комунальну та соціальну інфраструктуру, що погіршує умови проживання і якість життя. Позитивний вплив агломераційного ефекту на розвиток міських домогосподарств та їх економічну безпеку відбувається лише за умов достатньої демоекономічної місткості території, наявності вакансій на місцевому ринку та розгалуженої мережі інфраструктурних об'єктів. За сприятливих соціально-економічних умов поповнення молодим населенням міських агломерацій може певним чином компенсувати дефіцитність регіональних ринків праці, створивши тим самим передумови для розвитку міста в цілому, в тому числі і окремих домогосподарств.

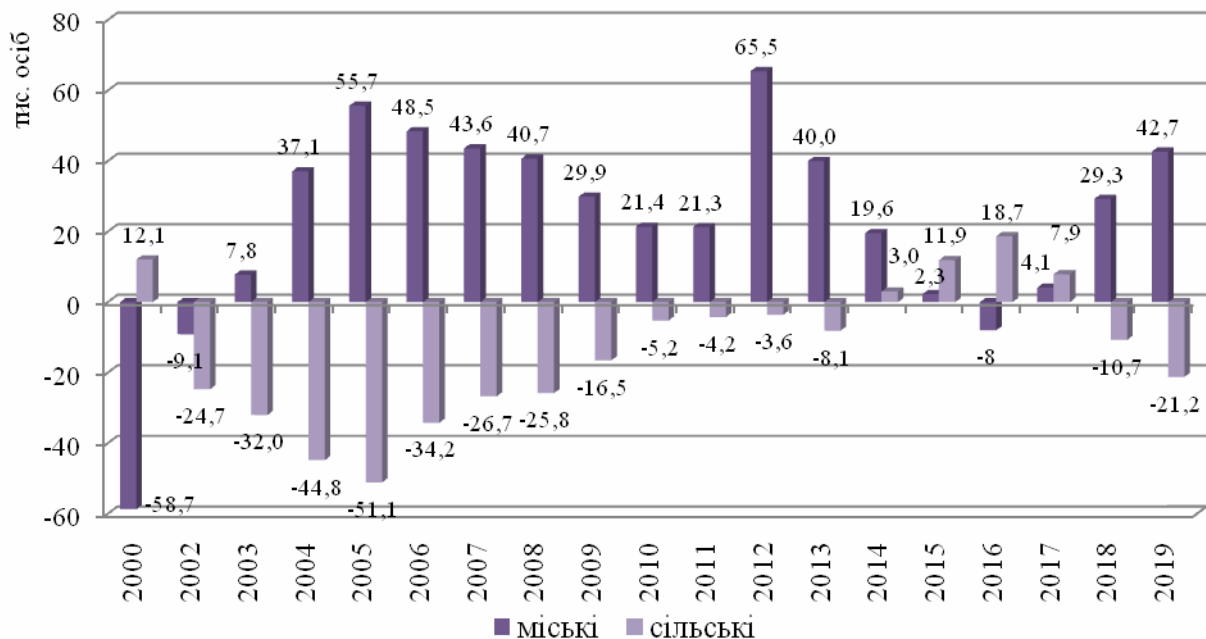

Рис. 1. Сальдо міграції в містах та сільських поселеннях в Україні, 2000–2019 рр.

Джерело: [2, с. 147-148]

Найбільшого впливу міграційних процесів зазнають домогосподарства великих міст (з населенням понад 500 тис. осіб, в них мешкає майже 37,0 % міського населення), які розвиваються в умовах міграційної привабливості через високий попит на ринку праці, наявність розгалуженої мережі освітніх закладів та медичних установ. Ці переваги порівняно з іншими містами та потреба у кваліфікованих кадрах сприяють виникненню нових потоків міграції, у тому числі трудової, які можуть обумовити зростання напруги на ринку праці через заповнення вакансій прибулим населенням. Домогосподарства, розташовані в містах районного значення чи центрах адміністративних районів, відчувають значний вплив маятникових міграцій трудового, освітнього, торгівельного, медичного характеру. За умов розгалуженої дорожньо-транспортної інфраструктури та належної якості пасажирських перевезень міграційне навантаження мінімізується.

Домогосподарства малих міст України, вагома частка яких є депресивними, знаходяться в зоні економічного ризику через низьку місткість локальних ринків праці, нестачу робочих місць, високий рівень зносу інженерних мереж. Відсутність стимулів для розвитку виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури обмежує їх розвиток та погіршує економічне становище. На відміну від більшості європейських країн, в Україні малі міста не є привабливими для постійного проживання і зайнятості (за винятком міст-сателітів навколо великих міст).

Таблиця 3.
Населення, зайняте у неформальному секторі економіки України за місцем проживання, 2019 р.

Показник	Населення у віці 15-70 років, зайняте у неформальному секторі економіки		
	тис. осіб	у % до:	
		загальної чисельності зайнятих	відповідного періоду минулого року
Усього	3460,4	20,9	97,7
У тому числі:			
міське населення	1586,2	13,9	99,2
сільське населення	1874,2	36,3	96,5

Джерело: [2, с. 48-49]

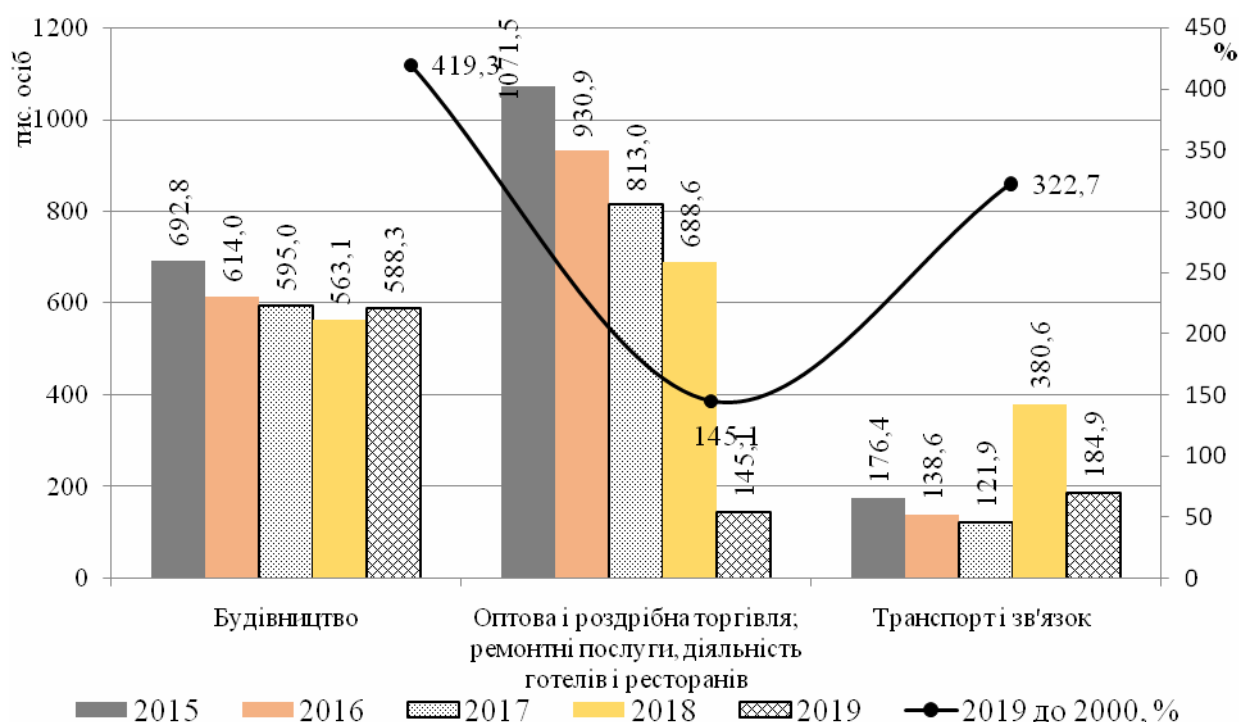

Рис. 2. Динаміка зайнятості у неформальному секторі економіки за видами економічної діяльності, 2015–2019 рр., тис. осіб

Джерело: [2, 147-148; 3, с. 153-154]

У зоні економічного ризику знаходяться міські домогосподарства України без працюючих осіб, тобто ті, які складаються лише з осіб у віці, молодшому або старшому за працездатний (їх частка в Україні перевищує третину). Спостерігається закономірність – із збільшенням чисельного складу домогосподарств знижується частка таких домогосподарств. При цьому у домогосподарствах великих міст їх питома вага є нижчою, ніж серед домогосподарств малих міст України [1, с. 26]. У 2020 р серед домогосподарств великих міст частка господарств без працюючих осіб становила 27,0 % при середній чисельності працюючих на одне домогосподарство на рівні 1,2 особи, у малих містах – відповідно 33,1 % та 1,1 особи. Крім того, у малих містах України вищим є коефіцієнт економічного навантаження на працюючого члена домогосподарства (2,37) при аналогічному показнику у великих містах на рівні 2,11. Розподіл домогосподарств України за наявністю працюючих осіб характеризує більш сприятливу ситуацію у великих містах (рис. 3).

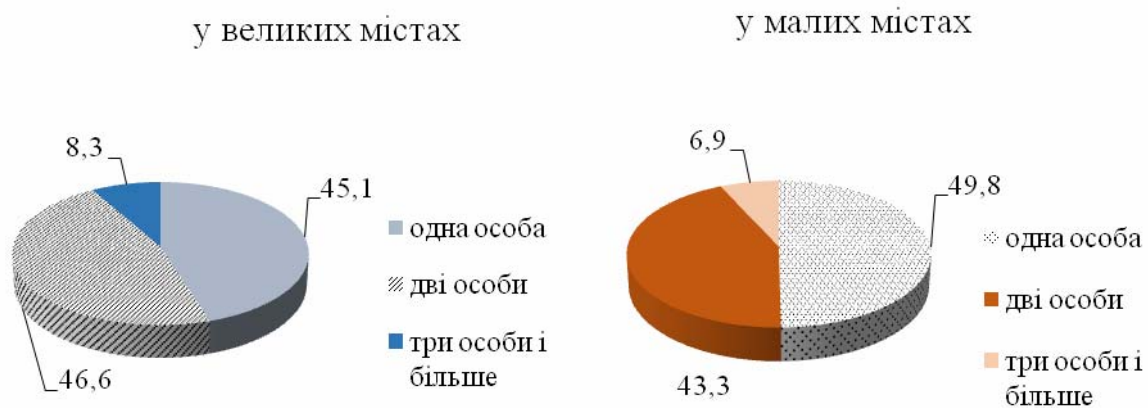

Рис. 3. Розподіл домогосподарств України з працюючими особами у їх складі, 2020 р., %
Джерело: [2, с. 9]

Рівень економічної безпеки міських домогосподарств залежить не лише від основних соціально-демографічних параметрів, але й значною мірою від поведінки на споживчому ринку чи ринку праці. Зазвичай в кризових умовах домогосподарства змінюють традиційну стратегію економічної поведінки, ведуть пошук прийнятної моделі виживання у складних соціально-економічних умовах, мобілізуючи власний адаптаційний потенціал. Вибір тієї чи іншої моделі поведінки залежить від статеві-вікового складу домогосподарств, наявності/відсутності працюючих осіб, майнового статусу, рівня доходів, їх структури. Бідні домогосподарства зазвичай скорочують поточне споживання, запроваджують окремі елементи ведення натурального господарства, витрачають заощадження чи вдаються до міграції. Міські домогосподарства з низьким рівнем доходів є чутливими до зростання споживчих цін, тарифів на житлово-комунальні послуги.

Значні загрози економічній безпеці відчуватимуть домогосподарства України, у складі яких є безробітні особи чи ті, хто знаходиться у стані неповної зайнятості, а також. За результатами соціологічних досліджень 5-10 % респондентів підтвердили, що втратили роботу внаслідок скорочення зайнятості на підприємствах [5]. За прогнозними оцінками країну очікує глибока рецесія, ситуація на ринку праці країни характеризуватиметься напруженістю, домінуванням довготривалого безробіття через падіння економіки. Реальні загрози економічній безпеці домогосподарств породжують низькі соціальні стандарти, банкрутства підприємницьких структур, які не можуть відновити роботу; зниження платоспроможності населення; можливе поповнення ринку праці мігрантами; скорочення обсягів нового будівництва, модернізації інфраструктури. Зниження доходів більшості домогосподарств та можливе зростання інфляції спричинять «проїдання» заощаджень, навіть в умовах зміни споживчих пріоритетів населення.

За прогнозними оцінками науковців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України міські та сільські домогосподарства України відчуватимуть зростання бідності, насамперед ті з них, хто опиняться поза межами державних програм підтримки певних секторів економіки чи окремих категорій населення. Внаслідок погіршення епідеміологічної ситуації в країні та її наслідків для національної економіки очікується, що за підсумками 2020 року рівень бідності (за витратами нижче фактичного прожиткового мінімуму) на 17 % перевищить рівень 2019 року. В найгіршому становищі опиняться домогосподарства з дітьми, рівень бідності серед яких зросте до 53,1% [6]. В цілому через тривалий кризовий період [7] та обмеженість державної підтримки для бізнесу фінансовий стан більшості домогосподарств істотно погіршиться попри відмови від туризму, скорочення споживчих витрат у зв'язку з можливим погіршенням соціально-економічної ситуації внаслідок карантинних обмежень.

Стратегічним напрямом мінімізації загроз економічній безпеці домогосподарств країни є розроблення та реалізація ефективних державних програм підтримки населення і підприємництва в умовах дії карантинних обмежень (надання субсидій та допомоги малозабезпеченим домогосподарствам, а також підвищення чи індексації пенсій, зростання прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати). Урядом країни протягом найближчих років передбачено певне зростання основних державних соціальних стандартів і гарантій у сфері оплати, яке навряд чи істотно вплине на добробут домогосподарств та захистить їх від наслідків кризи. За цих умов пріоритетного значення набуває зміцнення їх адаптаційного потенціалу, яке пов'язане з використанням заощаджень чи продажем активів, залученням інструментів страхування, можливостей трудової міграції, досвідом організації натурального господарства, а також перерозподілом активів між окремими домогосподарствами, які знаходяться у родинних стосунках.

На можливості вибору тієї чи іншої моделі поведінки домогосподарства впливає насамперед його фінансовий статус, статево-вікова структура та оцінки реальних шляхів подолання можливих кризових явищ. Для мінімізації загроз економічній безпеці та захисту економіки домогосподарств важливого значення матимуть зміни

пріоритетів споживчої поведінки домогосподарств, сфери їх зайнятості та джерел формування трудових доходів. Обираючи прийнятну стратегію виживання, домогосподарства власними зусиллями протидіють поширенню бідності. Насамперед, це стосується домогосподарств із зайнятими в малому бізнесі з низькими доходами, які не володіють заощадженнями, необхідними для підтримки бізнесу під час погіршення соціально-економічної ситуації, а також не можуть розраховувати на кредитні запозичення. За таких умов найбільш ймовірно є зміна сфери ведення бізнесу чи переходу до зайнятості за наймом. За будь-якого варіанту перебігу подій українські домогосподарства понесуть відчутні збитки, що не може не позначитися на рівні їх добробуту.

На регіональному рівні на мінімізацію загроз безпеці домогосподарств мають бути спрямовані окремі заходи з проектно-просторового управління з використанням новітніх досягнень антикризового менеджменту та прогресивних стандартів організації і планування території, насамперед розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури, логістики за основними територіальними зонами. Необхідні передумови для забезпечення економічної безпеки домогосподарств можуть бути створені на основі ефективної державної регіональної політики, орієнтованої на досягнення нової якості простору, в якому функціонують домогосподарства країни. В основі такої моделі спільного простору для розвитку домогосподарств має бути принцип оптимізації розселення на основі визначення економічно доцільного рівня розвитку тісних економічних і соціальних міжпоселенських зв'язків на основі кооперації різних видів господарської діяльності з урахуванням вимог екологічності умов проживання.

Висновки. Міські домогосподарства України знаходяться у зоні ризику внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин, серед яких наразі домінують ті, що обумовлені ускладненням соціально-економічної ситуації в країні та окремих її регіонах через пандемію коронавірусу. Наразі у багатьох європейських країнах прийнято системні заходи, спрямовані на підтримку бізнесу та життєдіяльності окремих домогосподарств. У цьому сенсі Україна істотно відстає від інших країн, обмежившись лише ухваленням змін до Державного бюджету та відповідних законів. Проте необхідною є системна державна підтримка із залученням можливостей приватного сектора економіки, враховуючи потенціал розгортання кризи, обумовленої епідеміологічними загрозами. Вочевидь, що вже у найближчій перспективі необхідно посилювати системні заходи з підтримки бізнесу та окремих домогосподарств. Такими мають бути запропоновані урядом України програми підтримки населення (зокрема, надання субсидій та допомоги малозабезпеченим домогосподарствам), орієнтовані на скорочення бідності та зростання добробуту.

Бібліографічний список.

1. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2020 році: стат зб.: Державна служба статистики України; К., 2020. 88 с.
2. Населення України за 2019 рік: демогр. щор.: Державна служба статистики України; К., 2020. С. 48-49.
3. Населення України за 2018 рік: демогр. щор.: Державна служба статистики України; К., 2019. С. 153-154.
4. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2020).
5. Українські домогосподарства в умовах кризи: хто найбільше потребує допомоги. URL: <https://voxukraine.org/uk/ukrayinski-domogospodarstva-v-umovah-krizi-hto-najbilshe-potrebuye-dopomogi/> (дата звернення: 20.11.2020).
6. Вплив коронавірусної кризи на бідність: перші наслідки для України. URL: https://idss.org.ua/arhiv/poverty_forecast.pdf/ (дата звернення: 20.11.2020).
7. Україну чекає найгірша за десять років рецесія. URL: <https://prm.ua/ukrainu-chekaie-nayhirsha-za-10-rokiv-retsiesiia-za-mezheiu-bidnosti-opyniatsia-9-milyoniv-osib-oon/> (дата звернення: 20.11.2020).

References.

1. State Statistics Service of Ukraine (2020), Sotsial'no-demografichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2020 rotsi: statystychnyi zbirnyk [Socio-demographic characteristics of Ukrainian households in 2020], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
2. State Statistics Service of Ukraine (2020), Naselennia Ukrainy za 2019 rik: demografichni shchorichnyk [The population of Ukraine in 2019: a demographic yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Service of Ukraine (2019), Naselennia Ukrainy za 2018 rik: demografichni shchorichnyk [The population of Ukraine in 2018: a demographic yearbook], Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
4. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2020), available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 20 Nov 2020).
5. Independent analytical platform VoxUkraine (2020), "Ukrainian households in crisis: who needs help the most?", available at: <http://voxukraine.org/uk/ukrayinski-domogospodarstva-v-umovah-krizi-hto-najbilshe-potrebuye-dopomogi/> (Accessed 20 Nov 2020).
6. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (2020), "The impact of the coronavirus crisis on poverty: the first consequences for Ukraine", available at: https://idss.org.ua/arhiv/poverty_forecast.pdf (Accessed 20 Nov 2020).
7. TV channel "PRIAMYI" (2020), "Ukraine faces the worst recession in ten years", available at: <https://prm.ua/ukrainu-chekaie-nayhirsha-za-10-rokiv-retsiesiia-za-mezheiu-bidnosti-opyniatsia-9-milyoniv-osib-oon/> (Accessed 20 Nov 2020).

Стаття надійшла до редакції 13.12.2020 р.